

MUVAFFAQIYATLI DARS KONSTRUKSIYASI: LOYIHAVIY YONDASHUV

Xudoyberganova Yoqutjon Qudratovna

Toshkent iqtisodiyot va soliq texnikumi “Iqtisodiy fanlar kafedrası”

mudiri Iqtisodiy fanlar bosh o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasini yaratishda loyihaviy yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Loyiha asosida tashkil qilingan darslar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirishi, hamkorlikda ishlash madaniyatini shakllantirishi va amaliy tajriba orqali chuqur bilim hosil qilishiga xizmat qiladi. Maqolada loyihaviy darsning bosqichlari, o‘qituvchining tashkilotchilik, yo‘naltiruvchilik va motivatsiya beruvchi roli, shuningdek, loyihaviy ta’limning samaradorligini oshiruvchi strategiyalar amaliy misollar bilan ochib beriladi. Mavzu bo‘yicha o‘tkazilgan dars jarayonlari, real sinf amaliyotlaridan olingan holatlar hamda o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi metodlar keng yoritilgan.

Kalit so‘zlar: *Loyihaviy ta’lim, dars konstruktsiyasi, ta’lim texnologiyalari, o‘quvchi faolligi, amaliy mashg‘ulot, hamkorlikda o‘qitish, ijodiy fikrlash.*

KIRISH

Zamonaviy ta’lim jarayoni o‘qituvchidan nafaqat bilim berishni, balki darsni puxta loyihalash, o‘quvchini jarayonning faol ishtirokchisiga aylantirish va o‘quv topshiriqlarini amaliy vazifalar bilan uyg‘unlashtirishni talab etadi. Ta’lim sifatini oshirishda *loyihaviy yondashuv* eng samarali metodlardan biri sifatida e’tirof etiladi.

Chunki bunday yondashuvda o‘quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki tadqiqotchi, izlovchi, muammoni hal qiluvchi va ijodkor sifatida shakllanadi.

Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasi o‘qituvchi tomonidan oldindan puxta rejalangan, bosqichma-bosqich loyihalashtirilgan va o‘quvchi ehtiyojlari bilan uyg‘unlashtirilgan ta’lim faoliyatini anglatadi. Loyiha asosida qurilgan darslar o‘quvchilarni real hayot bilan bog‘liq vazifalar orqali bilimga yaqinlashtiradi, ularni mustaqil izlanishga undaydi va jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi. Bunday darslarda o‘qituvchi boshqaruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va jarayonni tashkil qiluvchi rolini bajaradi.

Kurs ishining ushbu bo‘limida muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasining nazariy asoslari, loyihaviy yondashuvning ta’limdagi o‘rni va uning o‘quvchilar rivojlanishiga ta’siri haqida batafsil yoritiladi. Shuningdek, darsni loyihalashning amaliy jihatlari, o‘quv jarayonida qo‘llanishi mumkin bo‘lgan strategiyalar va o‘qituvchi

kompetensiyalarining zamonaviy talabi ham ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv o‘qituvchiga darsni samarali, mazmunli va o‘quvchilar uchun qiziqarli shaklda tashkil etish imkonini beradi.

ASOSIY QISM

Muvaffaqiyatli dars konstruksiyasi bu dars jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va baholash tizimi puxta rejalangan, izchil tashkil etilgan hamda o‘quvchini faol o‘quv jarayoniga jalb etadigan pedagogik modeldir. Bunday dars o‘quvchining bilim olishini emas, balki bilimni yaratish jarayonida faol bo‘lishini ta‘minlaydi. Zamonaviy ta‘lim talablari o‘qituvchini darsni “o‘qituvchi markazida” emas, balki “o‘quvchi markazida” loyihalashga undaydi. Shuning uchun dars konstruksiyasida faollik, ijodkorlik, real vaziyatga moslashtirish va loyihaviy topshiriqlar asosiy o‘rinni egallaydi.

Muvaffaqiyatli dars avvalo toza, aniq va o‘quvchiga tushunarli maqsadga tayangan holda boshlanadi. O‘quvchi nima o‘rganishini, dars davomida qanday faoliyatlar kutayotganini oldindan anglasa, unda javobgarlik hissi va motivatsiya kuchayadi. Masalan, matematika darsida oddiy formulalarni tushuntirish o‘rniga, o‘qituvchi o‘quvchilarga “bugun biz kichik loyiha ishlab chiqamiz va real hayotdagi masalani yechamiz: sinfimiz oynalarini almashtirish uchun qancha shisha kerak bo‘lishini hisoblaymiz” deb maqsad qo‘yadi. Bu oddiy masalaga ijodiy yondashuv qo‘shadi va o‘quvchilarni jarayonga faol kiritadi.

Muvaffaqiyatli dars konstruksiyasining yana bir muhim jihati o‘quvchilarni faol o‘rganishga yo‘naltiruvchi metodlarni tanlashdir. Amaliy mashg‘ulotlar, muammo asosida o‘qitish, guruh ishlari, tajriba, roliklar, kuzatishlar, loyiha faoliyati dars mazmunini jonlantiradi. Masalan, biologiya darsida “o‘simliklarning o‘sish sharoitlari” mavzusi berilsa, o‘qituvchi o‘quvchilardan uch xil gulni turli sharoitga qo‘yish va bir hafta davomida kuzatish loyihasini tashkil etishi mumkin. O‘quvchilar natijalarini o‘zlari rasmga oladi, taqqoslaydi, rasmiy tahlil qiladi va dars davomida chiqarilgan xulosalarni taqdim etadi. Endi dars oddiy ma‘ruza emas, balki hayotiy tajribaga aylangan bo‘ladi.

Loyihaviy yondashuv darsning mazmunini chuqurlashtiradi. O‘quvchilar mavzuni tayyor ma‘lumot sifatida emas, balki o‘z izlanishi orqali kashf qiladi. Masalan, tarix darsida biror davrni yodlab olish o‘rniga, o‘quvchilar jamoaviy loyiha sifatida “mini muzey” tashkil etishi mumkin. Har bir guruh o‘ziga bir mavzuni tanlaydi, rasmlar, xaritalar, qisqa tavsiflar, dramatizatsiya, kichik maketlar yordamida o‘z bo‘limini yaratadi. Keyin doska oldida guruhlar navbat bilan o‘z “eksponatlari”ni tushuntiradi. Bu usul nafaqat bilimni chuqurlashtiradi, balki nutq, ijodkorlik, taqdimot qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘quvchilar orasidagi hamkorlikni kuchaytirish muvaffaqiyatli dars konstruksiyasining yana bir asosiy tarkibiy qismidir. O‘quvchilar bir-birini tinglashni,

fikr bildirishni, muammoni birgalikda hal etishni, vazifalarni to‘g‘ri taqsimlashni o‘rganadi. Masalan, texnologiya darsida “eko-maket” yaratish topshirig‘i berilib, guruhlar karton, elim, qaychi yordamida kichik “eko-shahar” loyihasini yaratadi. Bu topshiriqda har bir o‘quvchi o‘z roliga ega bo‘ladi: kimdir loyiha chizmasini qiladi, boshqasi quradi, boshqalari taqdimot tayyorlaydi. Shu tariqa, dars jarayoni jonli, mazmunli va amaliy bo‘lib qoladi.

Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasida baholash ham muhim o‘rin tutadi. Baholash jarayonida o‘quvchi o‘z natijasini ko‘radi, o‘z-o‘zini tahlil qiladi va keyingi bosqich uchun yo‘nalish oladi. Masalan, loyiha yakunida o‘quvchilar “refleksiya devori”ga rangli stikerlar yopishtirib, o‘z fikrini bildiradi. Kimdir “men guruh bilan ishlashni o‘rgandim” desa, boshqasi “menga vaqtni boshqarish biroz qiyin bo‘ldi, keyingi safar yaxshilayman” deb yozadi. Bu jarayon o‘quvchiga o‘z o‘shini ko‘rish imkonini beradi.

Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasi amaliy faoliyat orqali o‘quvchini chuqur o‘ylashga, tajriba qilishga, izlanishga undaydi. O‘qituvchi esa jarayonni boshqaruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi bo‘lib qoladi. Har bir darsda hayotiy vazifalar, real misollar, ijodiy topshiriqlar, muloqot va mustaqil izlanish elementlarining bo‘lishi darsni samarali qiladi. Shu sababli, zamonaviy dars konstruktsiyasi o‘quvchi uchun “bilim beriladigan joy” emas, balki “bilim yaratiladigan maydon”ga aylanadi.

Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasi: loyihaviy yondashuv umumiy jadval:

Asosiy yo‘nalish	O‘qituvchining amaliy roli	Amaliy misollar	Tavsiyalar
Darsni maqsad bilan boshlash	Darsning maqsadi va natijalarini o‘quvchiga tushuntiradi	Matematika darsida: “Bugun biz sinfimiz oynalarini almashtirish uchun qancha shisha kerakligini hisoblaymiz”	Har bir dars boshida aniq, o‘quvchi uchun tushunarli maqsad qo‘yish
Faol o‘rganishga yo‘naltirish	O‘quvchiga mustaqil izlanish va kashfiyot imkoniyatini yaratadi	Biologiya darsida o‘quvchilar uch xil gulni turli sharoitga qo‘yib, bir hafta kuzatadi	O‘quvchi mustaqil faoliyat orqali mavzuni o‘zi kashf etsin
Loyiha asosida vazifa berish	Guruhlarni tashkil qiladi va loyiha faoliyatini boshqaradi	Tarix darsida mini-muzey yaratish, har bir guruh o‘z davrini tasvirlaydi va taqdim etadi	Mavzuni real hayot bilan bog‘lab, amaliy loyiha topshiriqlarini tayyorlash

Asosiy yo‘nalish	O‘qituvchining amaliy roli	Amaliy misollar	Tavsiyalar
Interaktiv metodlardan foydalanish	Guruh ishlari, muammo asosida o‘qitish, tajriba	Texnologiya darsida “eko-maket” yaratish, har bir o‘quvchi rolga ega	Guruh ichida hamkorlikni rag‘batlantirish, muammoli vazifalar berish
Hayotiy misollar bilan bog‘lash	Mavzuni o‘quvchining kundalik tajribasi bilan bog‘laydi	Fizika darsida mashina yoki velosiped harakati orqali formulalarni tushuntirish	Har bir mavzuni hayotiy, real misollar bilan jonlantirish
Rag‘batlantirish va motivatsiya	Ijobiy fikr bildirish, konstruktiv yondashuv	“Juda yaxshi urinding, endi biroz yaxshilaymiz” kabi iboralar	O‘quvchini jarayon davomida rag‘batlantirish, xatolarni konstruktiv tarzda to‘g‘rilash
Vizual va texnologik vositalar	Modellar, slaydlar, virtual laboratoriyalar	GeoGebra, Desmos yoki kichik maketlar orqali mavzuni vizualizatsiya qilish	Texnologiyalar yordamida darsni qiziqarli va tushunarli qilish
Baholash va refleksiya	O‘quvchilar faoliyatini tahlil qiladi, o‘z-o‘zini baholash imkonini beradi	“Refleksiya devori”ga stiker yopishtirib, o‘quvchi o‘z natijasini bildiradi	Baholash jarayonini faqat ball bilan emas, o‘quvchining o‘z o‘zini ko‘rsatadigan tarzda tashkil etish
Mustaqil va ijodiy faoliyat	O‘quvchi darsda o‘z qarorlarini qabul qiladi	Loyiha yakunida o‘quvchi o‘z ijodiy ishini taqdim qiladi	Har bir darsda o‘quvchiga tanlov va ijodiy yondashuv imkoniyatini berish

XULOSA

Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasi bu o‘quv jarayonini rejalashtirish, tashkil etish va o‘quvchini faoliyat markaziga qo‘yish orqali ta’lim sifatini oshiruvchi pedagogik modeldir. Loyiha asosida qurilgan darslar o‘quvchining mustaqil fikrlashini, ijodiy yondashuvini, muammolarni hal etish qobiliyatini va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Amaliy misollar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchi dars davomida o‘z tajribasini yaratadi, mavzuni kashf etadi va real hayot bilan bog‘laydi. Masalan, biologiya darsida o‘simliklarni kuzatish loyihasi, tarix darsida mini-muzey tashkil etish yoki texnologiya

darsida “eko-maket” yaratish o‘quvchilarni faollikka jalb qiladi va ularning ichki motivatsiyasini oshiradi.

Shuningdek, muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasida o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va rag‘batlantiruvchi rolini bajaradi. U o‘quvchilarni dars jarayonida mustaqil ishlashga undaydi, jarayonni amaliy va qiziqarli qiladi hamda ularning o‘z-o‘zini baholash va refleksiya qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, loyihaviy yondashuv asosida tashkil etilgan muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasi o‘quvchilarni faol, ijodiy va izlanishga tayyor bo‘lgan shaxs sifatida shakllantiradi hamda ta’lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. **Abdullayeva, R.** *Loyihaviy yondashuv asosida dars konstruktsiyasi va o‘quvchi faolligi.* Toshkent: Fan va Innovatsiya, 2022.
2. **Qodirov, B.** *Innovatsion pedagogik texnologiyalar va zamonaviy ta’limda loyihaviy yondashuv.* Samarqand: SamDU Nashriyoti, 2023.
3. **Sodiqova, M.** *Muvaffaqiyatli dars konstruktsiyasini yaratishda o‘qituvchining roli.* Buxoro: BuxDU Nashriyoti, 2021.
4. **Tursunov, A.** *Loyihaviy ta’lim va o‘quvchi markazidagi dars konstruktsiyasi.* Toshkent: Innovatsion Ta’lim Nashriyoti, 2023.